

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

LAW ENFORCEMENT TO ENSURE DOMESTIC ECONOMIC SECURITY

Нікітенко О.І.,

доктор юридичних наук,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
заслужений юрист України

У статті розглянуто поняття економічної безпеки, зростання організованої злочинності, втрати науково-технічного потенціалу, культурні деградації нації, забезпечення внутрішньої економічної безпеки правоохоронними органами країни від внутрішніх загроз.

Ключові слова: економічна внутрішня безпека, правоохоронні органи, забезпечення мікроекономічної стабілізації, розвиток соціально-економічних інтересів громадян.

В статье рассмотрены понятия экономической безопасности, роста организованной преступности, потери научно-технического потенциала, культурные деградации нации, обеспечения внутренней экономической безопасности правоохранительными органами страны от внутренних угроз.

Ключевые слова: экономическая внутренняя безопасность, правоохранительные органы, обеспечение микроэкономической стабилизации, развитие социально-экономических интересов граждан.

The concept of economic security, height of the organized crime, loss of scientific and technical potential, cultural degradations of nation, providing of internal economic security from internal threats law enforcement authorities of country, is considered in the article.

Key words: economic internal security, law enforcement authorities, providing of microeconomic stabilizing, development of socio-economic interests.

Постановка проблеми. Поняття «економічна безпека» є відносно новим в українському лексиконі, хоча воно досить поширене та давно використовується в практичній діяльності на Заході. Проблема економічної безпеки вперше викристалізувалася в 30-х роках минулого століття в США. Актуальність цього питання було обумовлене тогочасною потужною світовою кризою і необхідністю напрацювання заходів швидкого реагування на загрози такого масштабу в рамках національної економіки. У 70-х роках минулого століття під поняттям «економічна безпека» почали розуміти найважливіші складові національної безпеки, і досить швидко цей термін набув широкого поширення в економічно розвинутих країнах.

Мета статті – розглянути поняття економічної безпеки, зростання організованої злочинності, втрати науково-технічного потенціалу, культурні деградації нації, забезпечення внутрішньої економічної безпеки правоохоронними органами країни від внутрішніх загроз.

Виклад основного матеріалу. Стратегічними напрямками діяльності держави при переході від командно-адміністративної системи управління економікою до ринкової є: лібералізація економічних відносин, макроекономічна стабілізація, реформування відносин власності через широке роздержавлення та приватизацію майна, формування повноцінної правової бази, орієнтування на впровадження ринкових механізмів господарювання, підтримка та захист всіх форм власності.

За двадцять років існування України як незалежної держави не сталося бажаного оздоровлення соці-

ально-економічної ситуації. Стан поточних економічних показників свідчить, що проблеми економічної безпеки загострилися в країні в цілому, а також щодо головних її складових – держави, суб'єктів господарської діяльності, людини. Отже, на сучасному етапі Україні потрібно вирішити комплекс непростих питань, найгострішим з яких є проблема економічної безпеки країни та її громадян, тому ця проблема має постійно перебувати в центрі уваги держави.

В економічній сфері Радянського Союзу проблеми економічної безпеки розглядалися переважно з погляду зовнішньоекономічної діяльності або економічної злочинності. Відповідно до визначення, яке подає політологічний енциклопедичний словник, економічна безпека – це стан, в якому народ може суверенно, без втручання і тиску ззовні визначати шляхи і форми свого економічного розвитку. Слід зазначити, що в цьому визначенні фактично розглядається лише зовнішній бік поняття – незалежність. Існують підходи, які трактують економічну безпеку як забезпечення здатності до живання країни у випадку стихійних і екологічних лих або за умов національних і світових економічних катастроф. При цьому питання економічної безпеки трактується однобічно, тобто її існування пов'язують лише із впливом зовнішніх факторів. Водночас внутрішні чинники, які також суттєво впливають на економічний потенціал, глибоко не досліджуються. Однак руйнівний вплив внутрішніх факторів на всі сфери народного господарства виявився більш масштабним і довгостроковим, ніж вплив зовнішніх факторів [1].

Лише на початку 90-х років стали приділяти увагу й іншим аспектам безпеки: екологічним, прямим і непрямим наслідкам надзвичайних ситуацій техногенного та природного походження, зростанню організованої злочинності, втраті науково-технічного потенціалу, культурній деградації нації тощо. Головною метою стратегії економічної безпеки нашої країни є забезпечення такого економічного розвитку, при якому можливо було б створити умови для розвитку соціально-економічних інтересів громадян України, забезпечення макроекономічної стабілізації, зберігання цілісності держави, що й забезпечить її економічну незалежність. Без забезпечення економічної безпеки неможливо вирішити жодної задачі як у внутрідержавному, так і зовнішньополітичному плані. Державна стратегія повинна забезпечувати:

- рішення внутрішньополітичних, економічних, соціальних задач, приймаючи до уваги національні інтереси;

- активний вплив на процесі у світі, які впливають на національні інтереси України;

- підвищення рівня якості життя, забезпечення соціального миру в суспільстві.

- характеристику зовнішніх та внутрішніх загроз економічній безпеці України як умови, які створюють небезпеку життєво важливих економічних інтересів громадян, суспільства та держави;

- визначення критеріїв та параметрів, які забезпечують національні інтереси в галузі економіки;

- формування економічної політики, необхідних механізмів, які улаштовують вплив факторів, які підтримують національну економіку;

- реалізація державної стратегії повинна здійснюватись через систему показників – макроекономічних, екологічних, демографічних, технологічних та інших. Сучасна ситуація в Україні, безумовно, складається під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Однак однією з головних причин, що заважає просуванню ринкових перетворень, є відсутність досвіду ефективних механізмів державного регулювання економічних процесів у ринкових умовах. Незважаючи на зовні ринкову форму, стиль роботи виконавчої влади залишається здебільшого адміністративно-командним за суттю. Монетарна політика (навіть за умови успішного збереження стабільного валютного коридору та контролю за грошима) не зможе забезпечити макроекономічної стабільності без фіскального врегулювання, що є важливим засобом реформування. Тобто зменшення розмірів бюджету та його загального дефіциту через очищення від недержавних видатків. Без такої реформи зберегти макроекономічну стабільність неможливо. Дуже важливим є збереження низького рівня інфляції як вирішального компоненту цього процесу. Схоже, що існує певна межа інфляції, зсування нижче якої призводить до ще більшої інфляції, а зростання вище якої також спричинятиме більшу інфляцію, ніж очікувана. Причини економічних проблем суспільства і банківського сектора криються перш за все у сфері економіки. Найбільший вплив на банки справляють такі економічні фактори, як змен-

шення обсягів валового національного продукту (3,2%), промислового (1,8%) та сільськогосподарського виробництва (1,9%), дефіцит державного бюджету (6,2 млрд грн – 6,7% валового внутрішнього продукту), негативне сальдо торговельного балансу держави (\$2 млрд), зростання бартеризації економіки, властивість платіжної дисципліни, масове невиконання договорів про сплату боргових зобов'язань, зростання збитковості багатьох підприємств. Отже, підсумовуючи все перелічене вище, можна зробити висновок, що загрозу економічній безпеці становлять рекомендації та пропозиції щодо, по-перше, недоцільності державного регулювання макроекономічних процесів навіть за допомогою ринкових підходів – ціноутворення, капіталоутворення, валютного режиму, кредитно-інвестиційної політики зовнішньоекономічної діяльності та соціальних пріоритетів; по-друге, форсованих темпів роздержавлення та приватизації, незважаючи на відсутність відповідних умов; по-третє, жорстко ортодоксальної монетарної політики, що позбавляє Уряд можливості здійснювати ефективне регулювання співвідношення між прибутком і собівартістю (і в тому числі – таких складових останньої, як матеріальні затрати, заробітна плата, амортизація тощо), яка послужила вагомою причиною руйнування макроекономічних пропорцій процесу відтворення, отже, і поглиблення економічної кризи. Проте в Україні здійснюється не народна, а мафіозна приватизація – номенклатурна – суто символічне перетворення працівників на власників (через отримання приватизаційних майнових сертифікатів), а далі відбувається широкомасштабне розкрадання державної власності. Серйозною загрозою для безпеки держави постають «тонізація» та криміналізація економіки (тіньовий сектор складає до 60% економіки, приблизно 40% населення одержують офіційно перереєстровані доходи), які набули великого розмаху, що, по-перше, спричиняє значні збитки вилучення коштів з виробництва та їх направлення на некритичне споживання, а також відплив грошей за межі національного господарського простору України (згідно з оцінками відповідний показник за роки незалежності сягає 20 млрд дол.), а по-друге, позбавляє Кабінет Міністрів України можливості легально впливати більш як на половину економічної діяльності в державі, ефективно контролювати перебіг подій в її економічному житті. Проведений аналіз дозволяє стверджувати: в Україні не вдалося створити національну економічну систему, яка б забезпечувала прогресивний розвиток держави, її незалежність у формуванні й здійсненні внутрішньої та зовнішньої політики, у будові громадського суспільства, яке б відповідало сучасним світовим стандартам. Кризові тенденції, що характеризують розвиток економіки України, зумовили визначення внутрішніх загроз для економічної безпеки України як таких, що набагато перевищують небезпеку зовнішніх і можуть призвести до дезінтеграції України, до загальнонаціональних техногенних та екологічних катастроф, соціального вибуху або істотного обмежен-

ня можливостей керівництва держави щодо вирішення внутрішніх проблем і дій на міжнародній арені. Отже, на сучасному етапі Україні потрібно своєчасно виявити фактори, які підривають стійкість, соціально-економічну внутрішню безпеку держави. Коли Україна максимально певно визначить свої головні національні та економічні інтереси, вона зможе оптимально втілити їх у життя, що забезпечить її економічну незалежність та безпеку. Державна стратегія повинна розвивати положення концепції національної безпеки країни, приймаючи до уваги національні інтереси в галузі економіки. Пріоритетним національним економічним інтересом України є її енергетична незалежність, якої можна досягти шляхом створення альтернативної нинішній моделі енергетичного нафти та газу. Через це Україна 90% цих енергоносіїв постачає з Росії, тому потрібно як найшвидше створити альтернативні системи постачання нафти і газу, забезпечивши себе незалежними джерелами енергоресурсів. Найважливішими для України є відстоювання національних економічних інтересів у фінансовій, банківській та грошовій площинах. Після введення в Україні власної грошової одиниці – гривні, ми практично відокремились від російської грошової і банківської систем. Сьогодні ми маємо вирішити головне завдання – зміцнити грошову і банківську систему, ні за яких умов не допустити емісії – ні точкової, ні цільової. Грошова емісія спричинює девальвацію національної валюти, а та у свою чергу – інфляцію. Третя група національних економічних інтересів зосереджена у сфері розвитку українського підприємства, національного малого і середнього бізнесу, приватної власності. Потрібно створити прибуток на теренах Української держави; вкладати зароблені кошти в національне виробництво, а не пограбування та переведення грошей у банки іноземних держав; створення робочих місць і поширення бізнесу в Україні, орієнтація на максимальне використання інтелектуальних досягнень світової інформаційно-технологічної революції. Важливим національним інтересом є здійснення національної кадрової революції: в уряді, на підприємствах ключові позиції мають зайняти національно свідомі кадри, економічно підготовленні, високо освідженні та ефективні фахівці. Національним зовнішньополітичним інтересам України відповідає рішучіше прагнення якнайшвидше увійти в європейські системи управління та інтеграційні структури. Йдеться про те, що Україна згодом має стати членом Європейського союзу. Майбутнє України – тільки на теренах народного капіталізму, який дасть змогу всім громадянам України реалізувати свої інтереси, сформувати корінну націю як провідну у власній державі, зробити її органічною складовою європейської спільноти. Міри та механізми економічної політики України повинні бути направленими на внутрішнє забезпечення економічної безпеки як на внутрішніх, так і на зовнішніх рівнях. Для досягнення належного рівня економічної безпеки України влада повинна усвідомити важливість цієї проблеми. Важливими факторами забезпечення економіч-

ної безпеки виступають моніторинг та прогнозування елементів, які їм загрожують. Моніторинг має велике значення для економіки перехідного періоду, яка зараз спостерігається в нашій державі, тому що він являє собою оперативну інформаційно – аналітичну систему спостережень за динамікою показників економічної безпеки. Треба здійснювати моніторинг внутрішніх та зовнішніх загроз економічним інтересам суспільства та на Україні цілком, поперше, за допомогою створення інформаційної бази. Але різноокий та об'єктивний моніторинг економіки повинен бути проведеним на базі аналізу конкретних кількісних значень індикаторів економічної небезпеки. Для того, щоб стало можливим реалізувати державну стратегію, треба чітко розробити кількісні та якісні параметри стану економіки. Вихід за ці межі може привести до загрози економічній безпеці, а точніше – виразити свій вплив на рівень життя населення (безробіття, диференціація прибутку); стан фінансової та кредитної системи держави; рівень виробничого, природного, науково-технічного потенціалу України; здатність державного механізму адоптуватись до змін будь-якого характеру (інфляція, дефіцит бюджету, зовнішні та внутрішні борги); динаміка валового внутрішнього продукту, показників об'єму та темпу промислового виробництва. При розробці кількісних параметрів треба звернути увагу на те, що показники повинні пристосовуватись не лише до держави в цілому, але також і для кожного її регіону, які будуть включати інтереси держави також. Але економічна безпека України виступає зворотним боком економічного суверенітету та означає поступову втрату народом власності на своє національне багатство, а державою – здатності проводити незалежну політику в інтересах усього населення. Тому треба надавати велике значення всім цим особливостям при розробці стратегії щодо державної безпеки. З метою відвернення економічної небезпеки, що загрожує державному суверенітету України, необхідно здійснити комплекс заходів по її виходу з глибокої економічної кризи.

Об'єктами внутрішньої економічної безпеки виступають як економічна система загалом, так і її різні складові: природні багатства, виробничі і невиробничі фонди, нерухомість, фінансові ресурси, господарські структури, сім'я, окрема особистість тощо.

Суб'єктами внутрішньої економічної безпеки виступають держава та її інститути (міністерства, відомства, податкові й митні органи, біржі, фонди і страхові компанії), а також підприємства, установи й організації як державного, так і приватного сектора економіки. До речі, у Конституції України чітко зазначено, що поряд із захистом суверенітету і територіальної цілісності України забезпечення її економічної безпеки є найважливішою функцією держави і справою всього українського народу.

Правоохоронні органи утворюють певним чином відособлену за ознакою професійної діяльності самостійну групу органів держави, що мають чітко визначені завдання та виконують певні правоохоронні функції. Мета, завдання та функції правоохоронних

органів у цілому полягають у забезпеченні законності та правопорядку в усіх сферах життєдіяльності нашої країни. Щодо забезпечення економічної безпеки, то діяльність правоохоронних органів у цій сфері здебільшого зводиться до боротьби з економічною злочинністю – запобігання та викриття правопорушень у всіх галузях економіки України.

Характеристика економічної злочинності свідчить, що високий рівень такої злочинності загрожує національній безпеці держави та існуванню українського суспільства взагалі. Сьогодні в загальному масиві злочинів економічної спрямованості близько 40% становлять посягання у сфері службової діяльності, понад третини – проти власності та майже 20% – у сфері господарської діяльності. Причини зростання злочинів у сфері економіки обумовлені глобальною соціально-економічною і політичною кризою в державі та відсутністю реальної політичної волі в лідерів держави протидіяти їм, а також тим, що сучасний злочинний світ, як і сучасний бізнес, схильний до централізації, організації та комерційної діяльності [2].

Україна одночасно проходить складний історичний шлях державотворення і переходу від централізовано-планової системи управління економікою до соціально спрямованої ринкової економіки. Зрозуміло, що ці дві історичні події супроводжуються зломом суспільних і економічних відносин, який призводить до соціально-економічної кризи тривалого характеру. Кризовий стан економіки значно впливає, більш того, безпосередньо загрожує національним інтересам незалежної держави, надзвичайно актуалізує проблему її національної безпеки, перш за все такої її складової, як економічна. У сучасних

умовах внутрішня економічна безпека є такою, що визначає національну безпеку в цілому. Це сталося тому, що Україна проходить етап небаченого руйнування раніше створених виробничих сил і виробничих відносин, повільного становлення нових ринкових відносин і ринкової інфраструктури.

Висновки. На наш погляд, до економічної безпеки слід відносити тільки ті складові, які містять лише економічні відносини. З такої точки зору до категорії «економічна безпека держави» доцільно відносити лише власне економічну, фінансову, зовнішньоекономічну і соціальну складові.

Економічна безпека – це такий стан національної економіки, який забезпечує захист національних інтересів, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до розвитку та захищеність життєво важливих інтересів людей, суспільства, держави. Під життєво важливими інтересами в цьому контексті розуміють сукупність потреб, які забезпечують існування і прогресивний розвиток особистості, суспільства, держави. Економічна безпека є однією зі складових національної безпеки, яка охоплює також оборонну, екологічну безпеку тощо [3].

Стійкість і стабільність національної економіки передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, стримування дестабілізуючих чинників.

До найпріоритетніших економічних інтересів належать: створення самодостатньої соціально орієнтованої економіки; збереження та розвиток інтелектуального та науково-технічного потенціалу; забезпечення економічно безпечних умов життєдіяльності суспільства; побудова рівноправних і взаємовигідних економічних відносин з іншими державами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Користін О., Барановський О., Герасименко Л. Економічна безпека : [навч. посібник] / О. Джужі. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учбової літератури, 2010. – 368 с.
2. Стовбчатий А. Економічна безпека : [навч. посібник] / О. Джужі. – К. : Алерта ; Центр учбової літератури, 2010. – с. 368.
3. Ліпкан В., Ліпкан О., Яковенко О. Національна міжнародна безпека у визначеннях та поняттях / В. Ліпкан, О. Ліпкан, О. Яковенко. – К. : Текст, 2006. – 256 с.